

الکیمی

Azərbaycan Milli Mətbuatı - 150

XIX əsrin ikinci yarısında H.Zərdabi "Əkinçi" qəzetini (1875-1877) yaratmaqla Azərbaycanca yeni bir mərhələnin başlanğıcını qoydu. Çar Rusiyasının hakimiyyəti altındakı türk və müsəlman toplumlarını maarifləndirməyi qarşlarına məqsəd qoyan Azərbaycan ziyalıları mənsub olduqları xalqın inkişafına, maarif və mədəniyyətinin tərəqqisinə çalışır, geriliyin, zülmün, ədalətsizliyin, istismarın məhv edilməsi üçün mübarizə aparırdılar. "Millətlərin dərəcəyi-tərəqqiləri məhz bir şeylə ölçülür ki, o da ancaq mətbuatlarıdır" söyləyən kəsarli qələm sahibi, böyük publisist Ömər Faiq Nəmanzadə də müasirləri kimi özünün maarifçi və demokratik ideyalarını məhz mətbuat vasitəsilə geniş xalq kütləsinə dəyə bildirdi.

Azərbaycançılıq ideologiyasının dərin köklərinə yiyələnmiş Ö.F.Nəmanzadə tarixin inkişaf prosesini dərindən dərk etməklə yanaşı, publisist yaradıcılığı ilə mənsub olduğu xalqın inkişafına, milli maraqlarına kömək etmiş, geriliyə, zülmə, ədalətsizliyə, istismara qarşı mübarizə aparmışdır. Ədib millətin öz hüquqları uğrunda mübarizəsinin önündə gedənlərdən biri kimi publisistikasında dövrün ictimai-siyasi, tarixi gerçəklikləri kontekstində müsəlman aləminin bütün qaranlıq mühitinə aydınlıq gətirmiş, millətin düşər olduğu bütün fəlakətlərdən qurtuluş yolunu göstərməyə çalışmışdır.

Ö.F.Nəmanzadə "Şərqi-Rus" a qədər Şəki, Şamaxı və Gəncədə dünyəvi elmləri tədris etməklə xalqın maarif və mədəni həyatında canlanma yaradır, yeni tipli məktəblərin açılmasında, təhsilə bağlı problemlərin həllində böyük rol oynayır. Pedaqoji fəaliyyəti dövründə "Müəllim Nəmanzadə" imzası ilə "Tərcümən" qəzetinə məktublar göndərən Ömər Faiq müsəlmanların elmdən, təhsildən uzaq qalmalarını, xalqa rəhbər olacaq dövlətlərin, bəylerin maarifə, millətə olan hümmətlərinin azlığından gileylənir: "Maarifimiz də o dərəcədədir ki, ...Qorl darülmüəlliminə də bizdən ancaq bir müsəlman var..."

Bu səbəbdən camelərimiz viran, məktəblərimiz pərişan, halımız yamandır" (7 yanvar 1900, №1).

Göründüyü kimi, Ömər Faiqın da maarifçilik fəaliyyəti üçün hələ ki, yeganə sahə təhsil idi.

Qəzetçilik fəaliyyətinə Tiflisdə "Şərqi-Rus" da başlayan istedadlı və kəsarli qələm sahibi bu ağır, çətin və daşlı-kəsəkli yolda ideya, mövzu və forma xüsusiyyətləri ilə zəngin yaradıcılıq xatirələrinə imza atır. Bu yaradıcılıq arenasında biz onu inqilabı-demokratik ideyaları ilə xalqına, millətinə bağlı bir vətəndaş ziyalı, milli kimliyin təəssübkeş müdafiəçisi, mədəni dəyərlərin qoruyucusu kimi görürük.

Mətbuatı tribunaya çevirən Ö.F.Nəmanzadə "Şərqi-Rus" qəzetində "Dərdimiz və dərmanımız" (1903, №3, 4, 5), "Dilimiz və inləmiz" (1904, №40), "Nə üçün haqqımızı istəmiriz?" (1904, №5), "Qəbordin xortlayan adamı" (1904, №79, 81), "Günah kimdə?" (1904, №88, 91) və başqa məqalələrində məhkum millətinin üzlədiyi ehtiyaclardan, dərdlərdən, bütövlükdə cəmiyyətin qarşılaşdığı köklü nöqsanlardan ürkə yarığısi ilə söhbət açır, öz siyasi düşüncə tərzinin məhsulu olan ilk publisistik nümunələrini ortaya qoyur. "Biz də vaxta görə çıxışaq" (1904, №147, 148, 152) sərfəvhəli silsilə məqaləsində yazırdı: "...zaman dəyişir, dünya dəyişir, hər şey dəyişir, hər millət dəyişir, hər zərrə dəyişir...İnsaf və mürtəmədir ki, bizlər də hər şeydən də dıışı olaq" Deyişməli".

Ömər Faiq xalqı, milləti göz görə-görə təhlükələrə, səfalətlərə sürükləyən köhnə adətələrə, cahil fikirlərə, əməllərə qarşı çıxır, yoxluluq üzülən xalqına zamana görə dəyişməyə, ümumi hüquqlardan istifadəyə çağırır. Millətin nicat yolunu inkişafda, elmdə, təhsildə, tərəqqidə görəndə məhz yazırdı: "Deyişməliyik. Və illə öz-gələrlə bizləri bütün özge yolda dəyişdirib" ayaqlar altında əzdirib yox edərler...Xülasə, bizi adam edəcək... mədəniyyətə daxil edəcək bir vasitə... məktəblər, mədrəsələr və mətbuatdır".

Mətbuatı millətin savadlanması və maariflənməsi yolunda ən təsirli vasitə hesab edən Ö.F.Nəmanzadə mətbəə almaq üçün çox şey göstərir və nəhayət, "Şərqi-Rus" qəzetinin mətbəəsini əldə edir. Ədibin "Qeyrat" mətbəəsinin fəaliyyəti haqqında, xüsusilə Azərbaycanda mətbəə və mətbuat tarixi barədə ilk əsər "Nəşri-asarə dövlət" ("Əsərlər nəşrinə dövlət") də mövzu bir mətbəədə çap olunur. "...Bu gün ancaq hər qüvvətin, hər xahişin, hər fikrin anası və kökü olan" maarif və mətbuatı güclü silaha bənzədir, millətin qurtuluş yolunu da onda görür, haqlı olaraq mətbuatı həm də ictimai fikrin tribunası adlandırır.

Ömər Faiq "ümmətinin hüququnu müəhafizə etmək, hürr və müstəqil yaşamaq, öz-gələrlə boyun əymək" yolunda ciddi mətbuatın əhəmiyyətini qeyd edir. O, hər kəsi nəşrlərə dövlət edir, millətin etalat, cəhalət və elmsizlikdən qurtulmasının çıxış yolunu mətbəələrin sayının artmasında görür: "Əks halda mətbuatı yox və ya az olan millətlərin mədəniyyət və gücləri də yox hökmündədir".

Mətbuat orqanlarının sayının azlığı dövrün digər ziyalıları kimi, Ömər Faiqı da çox

narahat edirdi. C.Məmmədquluzadə, Ü.Hacıbəyli, M.Ə.Rəsulzadə, Ə.Ağaoğlu və başqaları bu fikirdə idilər ki, mətbu orqanların sayı artdıqca qəzetlər arasında birliklə bərabər, yeni fikirlər, yeni ideyalar, yeni düşüncələr də formalaşar ki, bu da millətin tərəqqisinə xidmət etmiş olar.

Ömər Faiq Nəmanzadənin publisistikası məkan, zaman, mövzu, ideya və problem baxımından geniş və əhatəlidir. O, "Şərqi-Rus", "Həyat", "Molla Nəsrəddin", "Füyuzat", "İrşad", "Tazə Həyat", "Tərcümən", "Tərəqqi", "İqbal", "Yeni İqbal", "Qardaş köməyi", "Açıq söz" və "Azərbaycan" kimi mətbu orqanlarda bütün fəaliyyətini, elmini, biliyini, istedad və qabiliyyətini, bütövlükdə bütün həyatını vətənin, millətin tərəqqisi yoluna həsr etdi.

1906-cı ildə nəşr olunan "Molla Nəsrəddin" jurnalı Ö.F.Nəmanzadə üçün böyük məktəb rolunu oynayır. Məsələkdə Cəlil Məmmədquluzadə ilə "Qeyrat" mətbəəsində nəşr etdikləri bu jurnal vasitəsilə ictimai quruluşun ədalətsizliyini, rus çarizminin yerli

fio etməyi yadımıza belə gətirmədik" ("İrşad", 1906, №183).

"Nə etməliyik?" məqaləsində ifadə olunan bütün fikir və mülahizələr - 1905-1907-ci illər erməni-müsəlman qarşıdurmasını yaran səbəblər, rus generalının ermənilərə havadarlığı və rus məmurlarının bu qarşıdurmadakı məqsədləri və digər məsələlər analoji şəkildə XX əsrin 80-90-cı illərində özünü yenidən göstərdi: "...ermənilər ruslar ilə bir olub bizi İrəvan, Qarabağ səmtlərində zəiflətdikdən sonra... Rusiyanın inqilab və zəfəni gözləyəcəklər. Və birinci fürsətdə Rusiyadan qabaqca "avtonomiya" istəyib, yavaş-yavaş özlərinə "Ermenistan" hazırlayaçaqlar".

"Şərqi-Rus" dan "Azərbaycan" a - maarifçilikdən istiqlala gedən yol

əhaliyə qarşı apardığı ayrı-seçkilik siyasətini, din pərədsi arxasında milləti cəhalətə sürükləyən "din xadimləri"ni, qadın azadlığı bu-xovlayan qüvvələr, rüşvətxorluğu, dilimizə xor baxanları, millətin gələcək taleyinə biganə qalan intellektualları tənqid obyektinə çevirirdi.

Ədibin "Molla Nəsrəddin"də dərc olunmuş "Qayıрма hadisələr" (1907, №16), "Xortdana məktub" (1907, №19), "Bakı dəryası" (1907, №28), "Məktəb" (1907, №1), "Bakının əlacı" (1907, №31), "Allaha rüsvət" (1908, №8), "Pişik" (1910, №32) və bu kimi digər yazılarında başlıca olaraq hakim dairələrin zülmkarlığı, cəmiyyətdə kök salmış sosial problemlər, ana dili, elm və təhsil, qadın azadlığı məsələləri tənqid hədəfləri idi.

Ömər Faiq istər "Molla Nəsrəddin"də, istərsə də digər mətbu orqanlarda tənqid etməklə kifayətlənir, siyasi proseslərə də nüfuz edir, istiqlal düşüncələrinə, azərbaycançılıq ideologiyasından qaynaqlanan milli məni-lik şüurunun formalaşmasına, milli özünüdərkə, xalqın azadlıq uğrunda mübarizəsinə, siyasi hüquqlarının əldə olunmasına və düzgün yola istiqamətlənməsinə böyük yol açdı.

Azərbaycan zaman-zaman ictimai-siyasi tufanlarla qarşılaşsa da, vəziyyətimiz heç vaxt XX əsrin ilk onilliklərində olduğu qədər məşəqqətli, faciəli olmamışdır (Ş.Hüseynov). Belə bir dövrün aktual mövzularını qəzet səhifələrində gündəmə gətirən böyük ədibin dəsnəklərin imperiya qüvvələri ilə əlbirliyinə, erməni millətçilərinin müxtəlif hiylə və bəhanələrlə torpaqlarımıza sahib çıxmaq üçün törətdikləri qətləmlə və qırğınla- rına mənasibəti bu günümüzün reallıqları və müasirlik baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun bu mövzuda 1905-1907-ci illər mətbuatda çıxışları, ermənilərin "böyük Ermenistan" yaratmaq xülyalarının qarşısında özümüzü müəhafizə və müdafiəyə hazır olma-ğa çağırışı, əsrin sonunda Qarabağda və Qərbi Azərbaycanda baş vermiş və hələ də qalıqları təmizlənməkdə olan böyük faciələrin dərin köklərini öyrənmək, bu siyasətə son qoymaq üçün nə etmək lazım olduğunu bil-məsi bir jurnalist və publisist kimi uzaqgö-rənliyi baxımından da maraqlıdır.

XX əsrin əvvəlləri və sonuna ayına tutan Ömər Faiq ermənilərin Naxçıvan, İrəvan və Qarabağ məhallerində qurduqları tələləri, polis və qoşunun əli ilə törətdikləri xianlikləri, erməni-müsəlman toqquşmalarını hökumət müfəllirlərinə və onlara aldanan camaatın avamlığını ürkə ağrısı ilə dilə gətirir: "Məgər nə dərəcədə bifoəm və səfidi olmuşuq ki, ermənilərin İrəvan və Qarabağ səmtlərində hər cür hazırlaşmalarını görə-görə, hər cürə fit-nə-fəsadlarını hiss edə-ədo, hər növ xaininə hərəkatlarını qana-qana lazımi yolda müda-

Elə buradaca qeyd edək ki, klassik publi-sistikaamızın bu tematika ətrafındakı yazıları-nın aşkarlanmasına qadığı qoyan sovet senzura sistemi biza ermənilərin əsl simasını an-lamağa imkan verməmişdir.

Bu siyasi oyunları öncədən duyan, böyük demokratik düşüncə sahibi olan Ömər Faiq düşmənin qabağına düşməni kimi çıxmaqla öz hüquqlarını müəhafizə etməyə, qüvvətli bir milli cəmiyyət qurmaqla xalqı birliyə və ayıq-sayıq olmağa çağırırdı.

Ömər Faiq məqalələrində dövrün ziyalı-larına üz tutaraq onları millətinin tanımağa, onun namusunu, diriliyini, mənfəətini öz na-musu, öz mənfəəti kimi bilməyə səsləyir. Ədib "dostluq" xəncəri ilə dəfərlərlə yaralan-mağımıza baxmayaraq, hələ də millətimizin ruhunda köklənmiş, milli əxlaq yerini tutmuş və məhkəmələnməmiş itaətkarlığı qamçılayır, bunu qabalgünümüz, quru cahilliyimiz kimi tən-qid etməklə milli mənfəətimizə endirilən balta adlandırır: "Vaxtdır ki, biz də bu haqi-qətləri qanib yaşamağa layiq olduğumuzu, millətimizin şərəfini, dinimizin "səlamət"li-yini qoru söz, lovğalıq ilə yox, əməlimizlə, köməyimizlə göstərek" ("Açıq söz", 10 yan-var 1917).

Ədibin milli kimliyimizlə bağlı məqə-ləri daha çox maraqlı doğurur. "Qardaş kömə-yi" dərçisində dərc olunan maraqlı, bu günü-müz üçün aktual olan yazılardan biri "Ben ki-məm?" məqaləsi hər bir oxucuya ünvənlənib və hər kəsi bu sual qarşısında düşünməyə məcbur edir. Ömər Faiqo görə kiçik, məhkum millətlər öz qanları bahasına varlıqları-nı, hüquqlarını qoruyub saxladığıqları halda, biz özümüz tanınamazlıq beləsinə düşər ol-muşuq. İnsanın öz soy və millətinə tanınaması soyundan-kökündən uzaqlaşmaya gətirib çıxarır ki, bu da ən böyük günah, milləti üçün silinməz ləkədir. Bu tanınamazlığı qara yara-ya, daha acılı və daha zəhərli taun çibanına bənzədən ədib biri qızılbaş, digəri "ac tat", başqa birisi "şio", "sünni", "babi", "persiyan" adlandırılan və Qərbin məqsəddli şəkildə par-çalamalığa çalışdığı türk millətinə üz tutur:

"...Niyyə sana: "Kimdən?" dedikləri vaxt haqiqi cavabında aciz qalıyorsan? Niyyə sadə-cə dəyə bilmyorsan ki: Ben türkmən. Niyyə bilmyorsan ki, şielikdən, sünnilikdən, babilikdən də əvvəl son türk idin. İndi də türksən və bundan sonra da türk qalacaqsan. Sənin bu türklüyünə nə şielik, nə babilik və nə də din-sizlik mane ola bilməz.

Sən, ey türk, nə əqidədə, nə məsləkədə olursan ol, həmişə türksən."

Sən görək biləsən ki, dünyada hələ şö, sünni, babi, şeyx adları yox ikən, sən var idin! "

Məqalədən göründüyü kimi, Ö.F.Nəman-zadə hələ ötən əsrin əvvəllərində müsəlman-ların "islam ümmətindən türk millətinə çev-rilməsi" kimi böyük bir hərəkatın öncüllərindən olmuş, türkçülük məfkurəsini işləyib hazırlayan, ona elmi-siyasi səciyyə verən zi-yahlardan biri kimi mətbu irsində geniş əməli fəaliyyət göstərən milli istiqlal müca-hidlərindən biri kimi xalqı milli itibaha, milli oyanışa səsləmiş, millətin qurtuluş yol-larını göstərmişdir.

XXI əsrin əvvəlləri türk birliyi ideyası-nın reallaşması, türk xalqlarının bir-birlərini daha yaxından tanımaları, ortaq köklərə qayı-dış -Türk Dövlətləri Təşkilatının yaranması, türk birliyinin tələb etdiyi ən ümdə məsə-lərdən biri olan ortaq əlifba, ortaq dil məsə-lələrinin gündəmə gəlməsi Ömər Faiq ideya-larının və arzularının gerçəkləşməsidir.

Ömər Faiq Nəmanzadənin publisistikası-nın "Azərbaycan" (1918-1920) mərhələsi onun vətəninə, millətinə olan sevgisinin və yeni quruluş Cümhuriyyətin dövlətçilik si-yasətinə və fəaliyyətinə vətəndaşlıq mövqə-yinin təzahürü baxımından əhəmiyyətli-dir.

Bütün həyatını millətinin haqqı azadlığı, istiqlalılığı, türklüyün birliyi, milli dilinin qorunması və təmizliyi, azad və müstəqil dövlət uğrunda mübarizəyə həsr edən Ö.F.Nəmanzadə həyatının çətinlikləri və izti-rablarla dolu bir dövründə "Azərbaycan" qə-zeti ilə six əməkdaşlıq etmiş, aparıcı yazarla-rından biri kimi bütün proseslərə öz münasi-bətini bildirmişdir.

realist, kommunist-bolşevik kimi qarətcarla-rın, oğruların - hər kəsin güzəl və hürr Azər-baycan paytaxtına toplanmasını gələcək üçün necə bir fəlakətli uçurum yaradacağından xə-bər verən uzaqgörən ədib hökuməti siyasi ayıqlığa çağırır: "Tədbirsiz, şey və qüvvətsiz arxayın olmaq hər şeyə razı olmaqdır".

Rusiyanın və imperialist dövlətlərin Cə-nubi Qafqazda apardıqları "Parçalamaq" si-yasətini gözəl anlayan uzaqgörən publisist Türkiyə ilə rabitənin əbədi kəsilməsinin və Bakı-Culfa dəmiryolu planının qarşısının alınmasının siyasi məqsəd və məramını dəy-ir edir. Kars, Ərdəhan, Ovlət, Qağızman, Sür-məli məhəllələrin erməni qaçqınlarını yerləş-dirmək bəhanəsilə güc və zülmə müsəlman-ların əlindən alınub ermənilərə verilməsini uzun illərin planı olduğunu və bu türk yerlə-rinə sahib çıxanlara cavabsız qalmağımızı qı-nayır və bunun istiqlalımız üçün gələcək bö-yük təhlükələrə yol açacağını söyləyir: "Zən-gəzuru almaqla bizim sağ ayağımızı da kəsi-yorlar..."

Əcəba! Bu fəlakətlərə səbr və bu səbrlə hər şeyə razı olacaqmıyız?"

Ömər Faiqın narahatlığı əbəş yerə deyil-di. Çox keçmir ki, sovet hakimiyyəti Cənubi Qafqazda məhkəmələri, bununla da həmin ərazinin ictimai-siyasi xəritəsində dəyişik-liklər həyata keçirməyə başlayır. 1921-ci ildə Ermenistan SSR və Azərbaycan SSR arasın-dağı razılaşmaya əsasən, tarixən Azərbaycan torpağı olan Zəngəzur qozaşı Moskva və Qars müqavilələri əsasında 2 yerə bölünür ki,

tün mövcudiyyətlə hazır olmağa çağırır. Sonda azərbaycanlıları haqq və ədalət uğru-nu mübarizəyə çağırən ədibin fikirləri müa-sir dövrümüzün də gerçəkliyini özündə əks etdirir: "...Burasını da eyi bil ki, sən özgeşini, özge torpağını qurtarmayırsan; özünü, öz evi-ni, öz balalarını qurtarırsan. Çünki Vətən-sən, sən-vətənsən!"

Burada Ömər Faiqın "Vətən" anlayışı da-ha geniş bir anlamı ifadə edir. Bu düşüncəyə görə "Vətən" ədibin daxilində, mədəniyyətdə daşıdığı mədəni bərc və onun qarşısında daşıdığı məsuliyyətdir. Bax, budur Ömər Fai-qın vətəndaşlıq mövqeyi, dəyərlərimizə ver-diyi qiymət, bu günümüz üçün əhəmiyyət də-şayan və aktuallıq kəsb edən mədəni xəznəsi.

Millətin və onun milli kimlik şüurunun formalaşmasında Ö.F.Nəmanzadə publisisti-kasının rolu böyük olmuşdur. Milli kimlik, milli dil və özünüdərk problemlərini özün-də əks etdirən "Milliləşmək" (№327; 328; N330) silsilə məqalələri öz dövrü və bu gün-ümüz üçün çox əhəmiyyətlidir.

Klassiklərimiz də dili hər millətin mövcudluq faktorı kimi qiymətləndirmişlər. Dil-siz bir millət məhvə məhkumdur. Məqalədə də qeyd edilir ki, tarixin müxtəlif dövrlərində hər cəmiyyət, hər bir fərd ənənəsin-dən, iman və etiqadından az-çox əl çəkdiyi halda, milli dilindən əsla və əsla vaz keçmə-mişdir. Bir millətin ədəbiyyatı malik dilini o millətin ruhu, mövcudiyyətini milliləşmənin vacib şərtlərindən sayan Ömər Faiq yazır: "Dili kəsilməyən millətin vücudu kəsilmə-məz, ədəbiyyatı yaşayan millət heç vaxt öl-məz" (№327).

Dili millətin mədəni siması, onu yaşadan əsas amil, milliləşmənin təməl şərtlərindən biri hesab edən ədib paralel olaraq əlifba və milli ədəbiyyatı da insanları qara cəhalətdən, istibdaddan xilas edən vasitə kimi qiymətlən-dirir. M.F.Axundov, H.Zərdabi, Ə.Ağaoğlu və digər maarifçi publisistlər tərəfindən inkişaf etdirilən azərbaycançılığın mühüm tərkib hissələrindən biri olan dil məsələsini bu ideologiyamızın komponenti kimi milli tərəqi və təkamül ilə bağlayır. "Xüsusiyyəti-milliyonin" yeganə şüarı olan milli dili müəhafizə etməyə çağıran ədib hər kəsin qarşısında bö-yük bir vəzifə qoyur:

"Xalq müəhafizə etdiyi hökumətin dilini, yazısını təbii, öz dili, öz yazısı olmasını istər və bunu istəməkdə dünya qədər haqqı var-dır... Hürriyyətimizi, istiqlalımızı candan istəyirsək, Azərbaycan dilinə, Azərbaycan milli ədəbiyyatına, Azərbaycan xalqına qiymət verməli, hörmət etməliyiz".

Milli ədəbiyyatın və elmlərin tərəqqisi-nin əhəmiyyətini silahladan min kərə güclü təqdim edən Ömər Faiq bu məqalədə çox ciddi bir məsələni də dövrün aktual və əhə-miyyətli problemi kimi təqdim edir. Azər-baycan ziyalılarının uzun zaman uğrunda mü-barizə apardıqları əlifba məsələsini də ma-ariflənmənin, milliləşmənin əsas vasitələrindən biri kimi təqdim edir. Türkcənin yazı və mətbuat əlamində zəifliyini türkcənin özün-də deyil, başına bəla etdiyi əlifbasında görür: "...türkcəmiş danışmaq və ağəngini olduğu ki-mi göstərməyə, yazmağa əsla yaramayan ərəb əlifbasını qəbul edəndən sonra öz varlı-ğını, öz istiqlalını itirmiş və bu günə qədər ərəbliyə əsir olaraq həqirənə ömür sürmüş-dür" (№328).

Onun bu baxışları M.F.Axundovun əlifba islahatı haqqında nəzəri fikirlərinin davamı idi: "Vaxtdır ki, haqiqi, ictimai bir inqilab ilə dilimizi bugünkü yaramaz və çirkin əlifba əsirliyindən qurtarıb öz təbiətinə, öz istiqlalı-na uyğun bir əlifba qəbul edelim" qabaqçıl yanaşmasını gələcək latın əlifbasına keçid ideyasına zəmin yaradan fikirlər kimi qiymətləndirmək olar. Ədibin əlifba məsələsinə dair bu görüşləri onun dövrünün maarifçi, islahatçı bir şəxsiyyət olduğuna təsdiqləyir. Ədibin bu fikirləri sonralar latın qrafikasına keçid və milli mətbuatın inkişafında öz təsi-rini göstərdi.

Bütövlükdə, milli ideologiyamızın yaradıcı-larından biri olan Ömər Faiq Nəmanzadə mətbu fəaliyyəti ilə milli kimlik şüurunun formalaşmasında və inkişafında böyük rol oynamışdır. Azərbaycançılıq ideologiyasının təməl prinsiplərini ortaya qoyanlardan biri kimi milləti maariflə, elmə, mədəniyyətə səslə-miş, azad sözlün müdafiəçisi olmuş, cəsarətli və tənqidi yazıları ilə haqq, ədalət və haqiqət cəsarəti olmuşdur.

Ö.F.Nəmanzadənin "Azərbaycan" qəze-tindəki fəaliyyəti həm ideoloji, həm də ədə-bi-publisistik baxımdan da mühüm tarixi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Ədibin millət, və-tən, dil, milli kimlik, milli ədəbiyyat və mə-dəni dəyərlər mövzusunda qəzetin səhifələrində qaldırdığı ciddi problemlər bu günü-müz üçün də aktuallıq kəsb edir.

*Aygün ƏZİMOVA,
BDU Jurnalistika fakültəsinin
dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru*

